

Теорія та історія держави і права

УДК 340.132.6:351.84(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.13489614>

Щодо комплексного впливу правової реформи на зміцнення державних інституцій в Україні: перспективи для правосуддя

Литовченко Віктор Петрович,

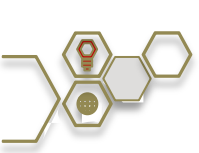
кандидат філософських наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін, факультет агротехнологій та економіки, Відокремлений підрозділ
Національного університету біоресурсів і природокористування України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна,
<https://orcid.org/0000-0003-0532-0188>

Гайдак Олександр Володимирович,

аспірант, кафедра права, Приватний вищий навчальний заклад «Європейський
Університет», м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0009-0007-2571-5036>

Прийнято: 19.07.2024 | Опубліковано: 25.08.2024

Анотація. Стаття присвячена аналізу правової реформи в Україні, яка є однією з найважливіших складових сучасного реформування державних інституцій. Метою роботи є виявлення основних досягнень, викликів та перспектив розвитку правової реформи, зокрема у контексті вдосконалення судової системи та забезпечення верховенства права. У ході дослідження було застосовано методи порівняльного аналізу, системного підходу, а також контент-аналіз правових актів та нормативних документів, що дозволило всебічно охарактеризувати реформи.

Одним із ключових досягнень правової реформи є створення та удосконалення законодавчої бази, яка включає прийняття нових кодексів та законів, що регулюють діяльність судової системи, правоохоронних органів та інших державних інституцій. Важливим кроком стало також запровадження нових процедур для призначення суддів та підвищення їхньої незалежності, що сприяє зміцненню довіри суспільства до судової гілки влади. Значне місце у реформі посідає боротьба з корупцією, яка реалізується через створення спеціалізованих антикорупційних органів та впровадження електронних систем для моніторингу діяльності державних службовців.

Проте реформа зіткнулася з численними викликами, серед яких неефективність впровадження нових норм та процедур, що зумовлено як бюрократичними перепонами, так і недостатньою кваліфікацією виконавців реформ. Низький рівень довіри до судової системи та збереження політичного впливу на правосуддя залишаються одними з найбільш значущих проблем, що потребують негайного вирішення. Інституційна нестабільність, постійні зміни в законодавстві та недофінансування судової системи також перешкоджають ефективному впровадженню реформи.

Авторами наголошено, що перспективи правової реформи мають включати подальшу адаптацію українського законодавства до європейських стандартів, підвищення професійного рівня суддів через систематичне навчання та атестацію, а також забезпечення прозорості та підзвітності судових процесів. Особлива увага повинна бути приділена розробці та впровадженню механізмів громадського контролю за діяльністю суддів і правоохоронних органів. Для досягнення стійких результатів необхідне посилення співпраці між державними органами, громадянським суспільством та міжнародними партнерами.

Ключові слова: верховенство права, судова реформа, антикорупційна політика, прозорість судочинства, інституційна стабільність.

On the Comprehensive Impact of Legal Reform on Strengthening State Institutions in Ukraine: Prospects for Justice

Viktor Lytovchenko,

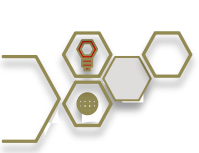
PhD in Philosophy, Associate Professor, Associate Professor of the Social and Humanities Sciences Department, Structure Subdivision of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine «Nizhyn Agrotechnical Institute», Faculty of Agricultural Technologies and Economics, Nizhyn, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-0532-0188>

Oleksandr Haidak,

Postgraduate Student, Department of Law, Private Higher Educational Institution “European University”, Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0007-2571-5036>

Abstract. The article analyzes the legal reform in Ukraine, which is one of the most important components of the modern reform of state institutions. The purpose of the work is to identify the main achievements, challenges and prospects for the development of legal reform, in particular in the context of improving the judicial system and ensuring the rule of law. The study used the methods of comparative analysis, systematic approach, and content analysis of legal acts and regulations, which allowed for a comprehensive characterization of the reforms.

One of the key achievements of the legal reform is the creation and improvement of the legal framework, which includes the adoption of new codes and laws regulating the judiciary, law enforcement agencies and other state institutions. An important step was also the introduction of new procedures for appointing judges and increasing their independence, which helps to strengthen public confidence in the judiciary. The fight against corruption is a significant part of the reform, which is being implemented

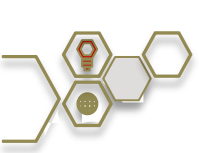
through the creation of specialized anti-corruption bodies and the introduction of electronic systems for monitoring the activities of public officials.

However, the reform has faced numerous challenges, including the ineffective implementation of new norms and procedures, due to both bureaucratic obstacles and insufficient qualifications of the reform implementers. The low level of trust in the judiciary and the persistence of political influence on justice remain among the most significant problems that need to be addressed immediately. Institutional instability, constant changes in legislation, and underfunding of the judiciary also impede the effective implementation of the reform.

The authors emphasize that the prospects for legal reform should include further adaptation of Ukrainian legislation to European standards, raising the professional level of judges through systematic training and certification, and ensuring transparency and accountability of judicial proceedings. Special attention should be paid to the development and implementation of mechanisms for public control over the activities of judges and law enforcement agencies. To achieve sustainable results, it is necessary to strengthen cooperation between government agencies, civil society and international partners.

Keywords: rule of law, judicial reform, anti-corruption policy, judicial transparency, institutional stability.

Постановка проблеми. Проблема правової реформи в Україні є однією з найважливіших і актуальних тем для дослідження, оскільки вона безпосередньо впливає на стабільність державних інституцій, захист прав і свобод громадян, а також на загальний розвиток країни. Незважаючи на значний прогрес, досягнутий у реформуванні судової системи та впровадженні антикорупційних заходів, Україна продовжує стикатися з численними викликами. Зокрема, це політичний тиск на судову систему, недостатня незалежність суддів та низький рівень довіри громадян до правосуддя. Ці проблеми ускладнюють процес реформування та перешкоджають побудові ефективної правової системи, що відповідає європейським стандартам.

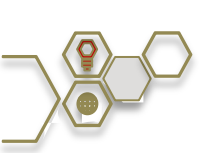

Конкретні аспекти правової реформи, які досліджуються, включають політичний тиск на судову систему, недостатню незалежність суддів та низький рівень довіри громадян до правосуддя. Політичний тиск аналізується через випадки впливу політичних сил на судові рішення та розробку механізмів для його мінімізації. Недостатня незалежність суддів вивчається через фактори, що на неї впливають, з метою розробки рекомендацій для їх усунення. Низький рівень довіри громадян до правосуддя оцінюється через вивчення причин недовіри та розробку заходів для підвищення прозорості та ефективності судової системи.

Зв'язок між цією проблемою та науковими і практичними завданнями полягає у необхідності розробки і впровадження ефективних механізмів, які б забезпечили стійкість та незворотність реформ. Наукові дослідження в цій галузі мають на меті знайти оптимальні рішення для подолання існуючих проблем, що дозволить підвищити якість правосуддя та посилити верховенство права в Україні.

Таким чином, дослідження проблеми правової реформи в Україні є важливим не лише з наукової точки зору, але й має значні практичні наслідки, що можуть вплинути на подальший розвиток держави та її інтеграцію у європейське співтовариство. Результати дослідження сприятимуть вирішенню нагальних проблем у правовій сфері та забезпеченню справедливого і прозорого правосуддя для всіх громадян України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Забезпечення справедливого судового розгляду та зміцнення верховенства права є основними цілями правової реформи в Україні. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що багато вітчизняних науковців активно досліджують правові проблеми судоустрою України. Зокрема, це роботи Бондаря Г. Л. [1], Зеленко І. П. [3], Москвича Л. М. [9], Назарова В. О. [10], Сердюка В. В. [19]. Фальковський А.О. та Майстренко М.О. [20] детально розглянули структурні зміни в судовій системі, процедури відбору суддів, підвищення їх кваліфікації та антикорупційні заходи.

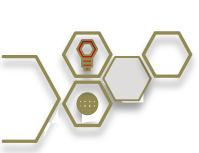
Дослідження цих авторів зосереджуються на аналізі результатів реформ, проведених у 2016-2022 роках, а також на оцінці їх впливу на якість правосуддя та довіру громадян до судової системи. Проте, є потреба у подальшому аналізі питань щодо реформування судової системи України, особливо стосовно забезпечення незалежності судової влади.

Судова реформа 2021 року, спрямована на підвищення ефективності правосуддя та зниження рівня корупції, не досягла очікуваних результатів. Проблеми політичного впливу на суддів, недостатнього фінансування та низького рівня професіоналізму окремих суддів залишаються актуальними.

Вимоги суспільства до прозорості судових процесів і інтеграція України в європейський правовий простір підкреслюють необхідність подальшого реформування. Важливо залучати до процесу реформ досвід інших країн, а також співпрацювати з міжнародними партнерами.

Висновки з досліджень та пропозиції, викладені у працях вітчизняних науковців, свідчать про необхідність продовження реформ у судовій сфері, з наголосом на утвердженні принципу незалежності суддів, забезпеченні прозорості процедур добору та призначення суддів, а також як створення ефективних механізмів реформування. Це створить умови для більш стабільного та ефективного розвитку правової системи України, яка відповідатиме очікуванням суспільства та міжнародним стандартам.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Натепер, низка ключових аспектів правової реформи в Україні потребує подальшого вивчення, незважаючи на значну кількість проведених досліджень. Неефективність принципу незалежності суддів є однією з головних проблем, яка залишається поза увагою. Реальний вплив політичного тиску на суддів та їхні рішення залишається серйозною дилемою, незважаючи на те, що реформа спрямована на підвищення незалежності судової системи. Чому існуючі механізми не забезпечують належного рівня незалежності та як цю систему можна вдосконалити, не було належним чином досліджено. Відсутні ефективні механізми громадського контролю за діяльністю судової системи. Роль

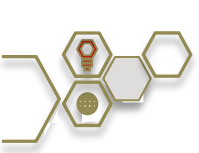
громадянського суспільства у моніторингу діяльності суддів та судових органів не розглядається в існуючих дослідженнях, що потребує аналізу того, як ці механізми можна зміцнити для забезпечення прозорості та підзвітності судової влади. Існує невизначеність щодо боротьби з корупцією в судовій системі. Ефективність їх діяльності викликає сумніви, незважаючи на створення антикорупційних органів. У контексті впливу на судову реформу та загальної довіри до судової системи причини цього явища не досліджені. Фінансування судової системи є важливим аспектом системи. На якість правосуддя впливає недофінансування судів. Фінансове забезпечення судової влади пов'язане з її ефективністю та незалежністю. Складність отримання достовірних даних, політична чутливість теми незалежності суддів та недостатній рівень взаємодії наукової спільноти та практиків у сфері правосуддя є причинами того, що ці аспекти залишаються недослідженими або без належної уваги. Крім того, питання ще не повністю реалізовані в контексті українських досліджень. Розгляд невирішених частин є важливим для розуміння проблеми правової реформи, оскільки вони безпосередньо її стосуються. Важливим для досягнення загальних цілей статті є забезпечення незалежності суддів, громадський контроль, антикорупційні заходи та належне фінансування судової системи, що сприятиме підвищенню якості правосуддя.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Мета дослідження полягає у проведенні комплексного аналізу динаміки розвитку правової системи України в сучасних умовах. Дослідження спрямоване на всебічну оцінку досягнутих результатів правової реформи, ідентифікацію існуючих проблем та визначення перспектив подальшого вдосконалення правового поля держави.

Завдання дослідження:

1. Систематизація та оцінка суттєвих змін, що відбулися в правовій системі України внаслідок реформ.
2. Виявлення позитивних наслідків реформ для функціонування системи правосуддя та суспільства в цілому.

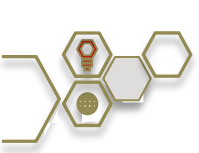
3. Оцінка ступеня інтеграції міжнародного досвіду в національне законодавство та правозастосовчу практику.
4. Визначення системних недоліків у правовому регулюванні та їх впливу на ефективність правосуддя.
5. Аналіз бар'єрів, що перешкоджають повноцінній реалізації реформ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правова реформа в Україні є критично важливою для зміцнення верховенства права, підвищення ефективності державних інституцій та забезпечення справедливого правосуддя. Впровадження нових законів і нормативних актів, а також удосконалення існуючої законодавчої бази спрямовані на вирішення численних викликів, зокрема боротьби з корупцією та забезпечення незалежності судової влади. Водночас, реформа стикається з труднощами, такими як політичний тиск, недофінансування та низький рівень довіри громадян до судової системи.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» було прийнято для реформування судової системи. Реструктуризація судової системи має значний вплив на покращення якості судової гілки влади. [1, с.36-45]. Основні напрями змін у судовій системі України включають:

1. Підвищення незалежності судової гілки влади.
2. Встановлення надійного механізму притягнення суддів до відповідальності за неправосудні рішення.
3. Балансовані відносини між судовою та правоохоронною гілками влади.
4. Гарантування прав учасників судового процесу більш надійними важелями.
5. Створення надійного механізму подолання правових прогалин і колізій як частини уніфікації судової практики.
6. Забезпечення доступу громадськості до судової влади.

Розглянемо стан і перспективи розвитку зазначених напрямів удосконалення судової реформи. Позитивним аспектом Закону «Про судоустрій

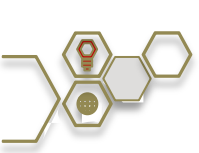
і статус суддів» є принцип незалежності судової гілки влади від інших гілок влади та посадових осіб. Вища рада юстиції має повноваження призначати суддів за підписом Президента, але, на нашу думку, це непотрібно, оскільки Президент не має повноважень займати посаду судді [2, с.65].

Проведений аналіз чинного законодавства України виявив ряд суттєвих недоліків у процедурах імпічменту Президента та формування Вищої ради юстиції, що негативно впливають на ефективність функціонування державних інститутів та підривають довіру громадян до судової системи. Нечіткість та неоднозначність правового регулювання процедури імпічменту Президента створюють підґрунтя для політичних маніпуляцій та ускладнюють її застосування. Зокрема, відсутність чітко визначених підстав для імпічменту, а також невизначеність щодо механізму примусового виконання рішення про імпічмент у випадку, якщо Президент відмовляється добровільно скласти повноваження, є серйозними проблемами, які потребують негайного вирішення.

Процедура формування Вищої ради юстиції також містить ряд недоліків, які підривають її незалежність та об'єктивність. Зокрема, участь Президента України у призначенні частини членів Вищої ради юстиції створює ризики політичного впливу на цей орган, що суперечить принципу незалежності судової влади. Крім того, відсутність ефективних механізмів контролю за діяльністю членів Вищої ради юстиції та забезпечення їхньої відповідальності сприяє утворенню корупційних схем.

Одним із найбільш гострих питань у сфері судової реформи є проблема відповідальності суддів за неправосудні рішення. Чинне законодавство України не містить чіткого та ефективного механізму притягнення суддів до відповідальності за ухвалення рішень, які суперечать закону або фактичним обставинам справи. Це створює умови для безкарності суддів, що підриває довіру громадян до судової системи.

Для усунення вищезазначених проблем необхідно вжити таких заходів:

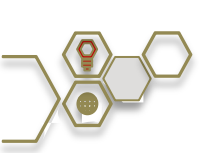

- Слід розробити вичерпний перелік підстав для імпічменту Президента, який би чітко визначав обставини, за яких може бути ініційована процедура його відставки.
- Необхідно спростити процедуру імпічменту, уникнувши надмірної бюрократизації та забезпечивши її швидкість та ефективність.
- Потрібно виключити участь Президента України у формуванні складу Вищої ради юстиції та передати ці повноваження спеціально створеній незалежній комісії.
- Необхідно розробити ефективні механізми контролю за діяльністю членів Вищої ради юстиції та забезпечення їхньої відповідальності за прийняття незаконних рішень.
- Потрібно розробити чіткі та ефективні механізми притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності за неправосудні рішення, незалежно від їхніх мотивів.

Реалізація цих рекомендацій дозволить підвищити ефективність роботи державних органів, зміцнити довіру громадян до судової системи та забезпечити верховенство права в Україні.

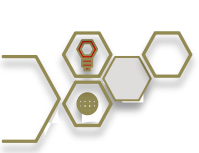
Необхідно створити надійний механізм притягнення суддів до відповідальності за їхні рішення. Чинний закон «Про судоустрій і статус суддів» передбачає можливість притягнення суддів до відповідальності за корупційні правопорушення. Головною проблемою сучасного судочинства є те, що воно не має положень про відповідальність за неправосудні рішення в частині ухвалення рішень, які суперечать нормам матеріального права або не підтверджені належною доказовою базою.

Визнання судового рішення неправосудним є значно складнішим завданням, ніж доведення факту хабарництва. У випадку, якщо сторона не вимагає застосування конкретної норми права, яка стосується справи, суддя не може її застосувати. Суддям не обов'язково знати норми матеріального права для їхнього застосування, що є неприйнятним у сфері судочинства [3].

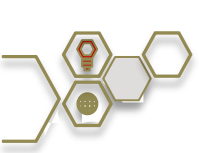
Для поліпшення ситуації необхідно надати адвокатам право звертатися до Вищої ради правосуддя зі скаргами на неправосудні рішення суддів, а також створити Юридичну службу, де працюватимуть юристи найвищого рангу. Висновки цієї служби мають бути подібними до правових експертиз. Завдяки випадковому комп'ютерному відбору можна залучати спеціалістів у конкретних справах у значній кількості. Потрібно чітко визначити обов'язок Вищої ради правосуддя негайно звільняти суддю, який прийняв протизаконне рішення. Такий метод варто реалізувати на рівні звернення, щоб зменшити навантаження на всю систему [4].

Приватні особи повинні мати право записувати свої розмови з працівниками судів та інших органів влади з метою захисту своїх прав. Відео- та аудіозапис, який пройшов судову експертизу, має бути використаний як доказ одержання хабара суддею чи іншою посадовою особою органів влади чи місцевого самоврядування [5, с.22]. Бажано, щоб атестацію проводили іноземні організації на підставі відповідних державних угод, оскільки незалежні організації повинні мати атестацію та ліцензію на проведення відповідних видів судових експертиз. В окремих випадках експертизу можуть проводити лише державні спеціалізовані установи: щодо судово-медичної, судово-медичної та судово-психіатричної експертиз. У Законі України є розділ про судову експертизу. Важливим аспектом є встановлення збалансованих взаємовідносин між судовою та правоохоронною гілками влади. В Україні прокуратура несе обов'язок представляти інтереси громадян або держави в суді, а також здійснювати нагляд за дотриманням законів органами, що проводять слідчу та розшукову діяльність. Прокуратура виконує ключову роль на всіх етапах кримінального процесу, включаючи пред'явлення підозри, складання обвинувального акта, проведення слідчих дій, судовий розгляд і виконання вироку [6, с.75]. Для забезпечення неупередженості діяльності прокуратури, вона має бути незалежною від Президента та інших органів влади і формуватися на конкурсній основі.

Це важливо, тому що суддю може повідомити про підозру у вчиненні кримінального правопорушення Генеральний прокурор або його заступник, які зараз підконтрольні Президенту України. Генпрокурора має призначати парламентська опозиція, яка створить баланс інтересів у цій сфері. Парламент має право висловити недовіру генеральному прокурору [7, с.8]. Конкурсний відбір, який зараз проводиться на посади прокурорів, здійснюється конкурсними комісіями, які формуються досить непрозоро, тому втрачається сама мета їх діяльності. Прокуратура, на відміну від багатьох країн, де вона є структурною частиною судової чи виконавчої гілок влади, продовжує здійснювати нагляд за законністю в Україні. На нашу думку, питання оскарження дій прокурорів мають вирішуватися так само, як і з суддями. Відповідно до позиції Верховного Суду України існує низка дискреційних повноважень Національної поліції.

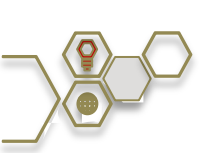
Забезпечення прав учасників судового процесу можна гарантувати надійними механізмами. До найважливіших прав належать своєчасний розгляд справи, належне повідомлення відповідачів, зручне оформлення документів, а також належність доказової бази. У минулому виникали проблеми як з законодавчим закріпленням цих прав, так і з їх реалізацією на практиці, але ситуація частково покращилася. Процесуальне законодавство встановлює двомісячний строк для розгляду цивільних і господарських справ, який судами часто розглядається як термін для відкриття провадження, а не для повного розгляду справи [8, с.45]. Для відкриття провадження передбачено 5-денний строк з моменту надходження позову та 60-денний строк для розгляду справи по суті. В деяких випадках можливе застосування наказного та спрощеного порядку для швидшого вирішення справ. Крім строків розгляду справ, важливе значення має також строк досудового розслідування, протягом якого особа може утримуватися в СІЗО [9, с.5]. Важливо, що законодавством врегульовано випадки встановлення судової застави та визначення її розміру. Кримінально-процесуальний кодекс містить перелік статей, що не допускають звільнення особи з-під арешту, хоча корупційні злочини та розтрата коштів у великих розмірах до цього переліку не входять. Немає чітких критеріїв визначення

застави, і судді мають право визначати її на власний розсуд. Логічним було б, якби обвинувачений вносив на депозит суду суму, що дорівнює збиткам за інкримінованою статтею [10, с.35].

Коли існувала можливість повідомляти відповідачів про цивільну справу через офіційні друковані видання, питання належного повідомлення набувало особливої гостроти. Якщо місце проживання чи роботи відповідача невідоме, оголошення на офіційному веб-сайті органів юстиції України про дату, час і місце розгляду справи можуть бути здійснені [11, с.25].

Електронний судовий наказ може бути виданий завдяки Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі. Необхідно переглянути підходи до доказової бази та пріоритетності окремих доказів. Доказами мають бути аудіо- та відеозаписи посадових осіб, незалежно від наявності дозволу на їх запис. Судова експертиза, яка має 100% або близьку до цього достовірність, повинна мати більшу вагу, ніж свідчення свідків. Законодавство не містить положень, які б дозволяли оскаржити висновок судової експертизи, що потребує врегулювання [12, с.15]. Суди не повинні враховувати негативні рецензії на висновок експертизи від окремих спеціалістів, оскільки практика свідчить про рідкісні випадки використання таких рецензій. Налагодження надійного механізму подолання правових прогалин і колізій є складовою уніфікації судової практики. Необхідно надати право суддям, прокурорам, адвокатам, юридичним факультетам та громадським організаціям звертатися до Верховної Ради України для уникнення неоднакового застосування судами законодавства в подібних справах через колізії та прогалини. Незважаючи на те, що суди не мають права відмовити у розгляді справи через відсутність правового врегулювання спірного питання, необхідно мінімізувати прогалини в законодавстві для забезпечення справедливості судових рішень. Внесені до законодавства зміни надають Верховному Суду право надавати рекомендаційні роз'яснення щодо застосування законодавства при вирішенні справ [13, с.62]. Верховний Суд також має певні функції щодо правотворчості. Відповідно до думки В. О. Сердюка, будь-яка система правових норм застаріває одразу після

прийняття [19]. На судову правотворчість впливає нездатність законодавця вчасно реагувати на зміни в суспільних відносинах [14, с.64]. Крім того, відповідно до п. 10-1 ст. Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Верховний Суд може визначати «орієнтовні» судові рішення, які повинні застосовувати інші суди. Ми вважаємо ці зміни позитивними, оскільки вони сприяють утвердженню принципу «верховенства права». Судова гілка влади не претендує на виконання законодавчих функцій, а лише формує правозастосовчу практику в процесі вирішення конкретних спірних питань у межах закону. Якщо попередні рішення були неконституційними, Конституційний Суд України часто формує нові законодавчі норми [15, с.55].

В Україні не працює система виконання судових рішень. Наявність позитивного рішення суду не означає, що воно буде виконано. Рішення суду має бути частиною провадження. Запровадження приватних виконавчих служб в Україні та аналогічної практики в інших країнах вимагає посилення вимог до приватних виконавців як фізичних осіб. Виконання низки судових рішень залишається прерогативою державної виконавчої служби. Створення ефективної виконавчої служби є важливим завданням держави. Для підвищення ефективності діяльності державних виконавців може бути використане надання значних премій залежно від ефективності судових рішень. [16, с.3-5] Доступ громадян до правосуддя є. Частиною 2 ст. Відповідно до Кримінально-процесуального кодексу України передбачена можливість закритого судового засідання для запобігання розголошенню державної чи іншої таємниці. Поняття невичерпне. Суд може не допустити публічний розгляд майже будь-якої справи через відсутність чіткого правового визначення таємниці. Те саме стосується господарського та адміністративного судочинства. Необхідно передбачити заборону на обмеження публічного доступу до будь-яких справ про правопорушення державних службовців у сучасних реаліях української політико-правової системи [17, с.90].

Нині держава та адвокатура не здатні забезпечити багатьом громадянам гарантовану Конституцією безоплатну правову допомогу, оскільки майже

монопольне становище адвокатів у представництві в судах ускладнює доступ до правосуддя. Основною причиною необхідності реформування судової системи є наявність корупції в судах [18, с.5]. Окрім використання аудіо- та відеозаписів як доказової бази та створення «суду присяжних для суддів», необхідно впровадити обов'язкову участь суду присяжних з метою боротьби з корупцією як у судовій системі, так і в країні загалом. Суд присяжних, за оцінками А. О. Фальковського, відрізняється емоційністю та відсутністю компетентності. У цивільних справах можливо відмовитися від суду присяжних, але в справах, пов'язаних із корупційними злочинами, найбільш ефективним є застосування інституту присяжних та скасування застави за умов встановлення суворіших вимог до присяжних [19, с.6-25]. Не кожен суддя в столиці здатний виконувати функції слідчого судді через їх недостатню кількість. Адміністративне право могло б відійти від принципу, що позов може подавати лише особа з суб'єктивними правами [20, с.43]. У стародавньому Римі будь-який громадянин міг подати позов *popularis* в інтересах держави. Якщо будь-який орган влади видав розпорядження, що суперечить Конституції, то будь-який громадянин або юрист мав би право оскаржити таке розпорядження до адміністративного суду України, або будь-який державний службовець. У таких випадках за результатами розгляду справи в адміністративному суді можуть бути виявлені факти, які стануть підставою для відкриття кримінального провадження [21, с.3-45]. Невстановлення правил і суб'єктів переробки відходів, наприклад, має стосуватися державних службовців. Важливо мати правильний реєстр судових справ, щоб уникнути розгляду одних і тих же справ різними судами.

Таблиця 1

Проблеми і перспективи розвитку напрямків судової реформи

Напрямок реформи	Проблеми	Перспективи
1. Незалежність судової влади	Наявність зайвих рудиментів у процесі призначення суддів. Відсутність обов'язку	Подальше вдосконалення процесу призначення суддів, зменшення залежності від виконавчої влади.

	Президента підписувати укази про призначення.	
2. Притягнення суддів до відповідальності	Відсутність чітких механізмів притягнення за неправосудні рішення. Наявність проблем з доказуванням корупційних правопорушень.	Впровадження скарг адвокатів, створення Юридичної служби для перевірки законності рішень суддів.
3. Взаємозв'язок між судовою та правоохоронною владою	Недостатня незалежність прокуратури, непрозорість конкурсів на прокурорські посади.	Запровадження конкурсного відбору, підвищення незалежності прокуратури, призначення Генерального прокурора парламентом.
4. Гарантування прав учасників судового процесу	Проблеми з дотриманням строків розгляду справ і визначенням розміру застави. Належне повідомлення відповідача про судові засідання.	Поліпшення процедур розгляду справ, чітке регулювання розміру застави, забезпечення належного повідомлення.
5. Уніфікація судової практики	Неоднакове застосування норм права через прогалини і колізії в законодавстві.	Надання можливості звертатися до Верховної Ради для усунення прогалин, визначення «показових» рішень Верховного Суду.
6. Виконання судових рішень	Низька ефективність виконання рішень, недостатня регуляція приватних виконавців.	Посилення вимог до приватних виконавців, матеріальне стимулювання для державних виконавців.
7. Доступ громадськості до судочинства	Зловживання можливістю закритого розгляду справ, обмеження доступу громадськості.	Заборона на обмеження доступу до справ, крім випадків, де це справді необхідно для захисту особистих або державних інтересів.

Джерело: узагальнено авторами на основі джерел [4-6]

Аналіз проблем і перспектив розвитку напрямків судової реформи свідчить про наявність суттєвих проблем, зокрема щодо незалежності судової влади, притягнення суддів до відповідальності та взаємозв'язку між судовою та правоохоронною гілками влади. Водночас окреслені перспективи вказують на можливі шляхи вирішення цих проблем шляхом вдосконалення процесів призначення суддів, підвищення незалежності прокуратури та запровадження більш прозорих і чітких процедур у судочинстві (табл.2). Також підкреслюється необхідність уніфікації судової практики та посилення доступу громадськості до судових процесів як важливих напрямків подальшого реформування.

Таблиця 2

Стан та перспективи уніфікації судової практики та подолання правових прогалин

Напрямок реформування	Стан на момент аналізу	Перспективи розвитку
Уніфікація судової практики	Верховний Суд України надає роз'яснення і рекомендації, але нерегулярно.	Регулярне надання роз'яснень і рекомендацій, встановлення чітких прецедентів для уніфікації практики.
Механізм подолання правових прогалин	Судді можуть звертатися до Верховної Ради або Конституційного Суду щодо усунення прогалин.	Запровадження спеціальних комісій для швидшого реагування на правові прогалини, активізація процесу законодавчих ініціатив.
Правотворча функція Верховного Суду	Верховний Суд має функції правотворчості, але це не є формально закріплене.	Офіційне закріплення правотворчих функцій Верховного Суду, систематичне аналізування судової практики та внесення пропозицій щодо змін в законодавстві.

Джерело: узагальнено авторами на основі джерел [1-4]

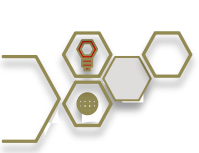
Правова реформа в Україні є критично важливою для зміцнення верховенства права, підвищення ефективності державних інституцій та забезпечення справедливого правосуддя. Проте, її успіх залежить від спроможності держави подолати наявні виклики та забезпечити стабільність та послідовність у проведенні реформ. Важливо також підтримувати тісну співпрацю з міжнародними організаціями та експертами для впровадження найкращих світових практик у національну правову систему.

Отже, успішне завершення реформи сприятиме зміцненню демократії та правопорядку в Україні, а також підвищенню рівня довіри громадян до державних інституцій.

Висновки. Таким чином, у правовій реформі України відбулися значні зміни. Серед досягнень – створення нових антикорупційних органів, реформа судової системи, оновлення законодавства відповідно до європейських стандартів. Ці заходи підвищили прозорість і підзвітність правової системи. Реформа мала багато викликів. Серед перешкод – недосконале впровадження змін, опір старих структур та корупційні ризики. Системні недоліки, такі як низький рівень довіри до суддів і тривалі судові процеси, негативно впливають на ефективність реформ. Законодавча база, незалежність судової системи, боротьба з корупцією – все це можливості для правосуддя в Україні. У цьому процесі важлива інтеграція передового досвіду. Важливим є підвищення професійного рівня працівників юридичної системи. Успішне продовження правової реформи в Україні потребує політичної волі, активної участі громадянського суспільства та постійної підтримки міжнародних партнерів. Лише спільними зусиллями можна забезпечити справедливість і правопорядок в Україні.

Список використаних джерел

1. Бондар Г.Л. Судова реформа в Україні (2018 р.): проблеми та здобутки. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2018. № 2. С. 238–259.

2. Господарсько-процесуальний кодекс України від 6 грудня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
3. Зеленко І.П. Дискусійні питання правотворчості на черговому етапі судової реформи. *Наукові записки. Серія: Право*. 2020. Вип. 8. С. 9–13.
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446.
5. Кодекс про адміністративні правопорушення Української РСР від 7 грудня 1984 р. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. Дод. до № 51. Ст. 1122.
6. Колісніченко Н. Публічне управління в післякризовий період: зміцнення інституцій та потенціалу. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2023. № 30. С. 14–19.
URL: <https://doi.org/10.35432/tisb302023294755> (дата звернення: 14.04.2024).
7. Костін О.Ю., Луценко І.С., Хомутенко В.П. Актуальні питання реформування законодавства у сфері судово-експертної діяльності в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 10. С. 24–29.
8. Кримінально-процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
9. Москвич Л.М. Міжнародні стандарти ефективності судової системи та їх значення під час проведення судової реформи в Україні. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. № 2. С. 151–157.
10. Назаров В.В. Судова реформа в Україні: новації та проблеми її запровадження. *Правова держава*. 2016. № 24. С. 59–64.
11. Постанова Верховного Суду України про визнання протиправною та скасування постанови про накладення адміністративного стягнення від 13 лютого 2020 р., справа № 201/243/17. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/87559871?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress05&_ga=2.259393609.2126811408.1592221586-1805658895.1588621917 (дата звернення: 27.04.2024).

12. Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 30. Ст. 542.
13. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 7–8. Ст. 50.
14. Про друковані засоби масової інформації загальнодержавної та місцевої сфери розповсюдження, в яких у 2018 році розміщуються оголошення про виклик до суду відповідача, третіх осіб, свідків, місце фактичного проживання / перебування яких невідоме, повістки про виклик підозрюваного, обвинуваченого та інформацію про процесуальні документи: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. № 957-р. URL: <https://zt.arbitr.gov.ua/sud5007/pres-centr/news/419089/> (дата звернення: 18.04.2024).
15. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України: наказ МВС України від 6 липня 2017 р. № 2212. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17> (дата звернення: 08.05.2024).
16. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. Ст. 12.
17. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 28. Ст. 232.
18. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
19. Сердюк В.О. Роль судової правотворчості в процесі здійснення судової реформи в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2017. Т. 28 (67), № 1. С. 73–78.
20. Фальковський А.О., Майстренко М.О. Запровадження суду інституту присяжних в цивільному судочинстві як складова судової реформи в Україні. *Правова держава*. 2017. № 26. С. 113–118.
21. Цивільно-процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.